DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.56

УДК: 349.2

Демидов В. О.,*здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЗМІСТ, СУТНІСТЬ ТА ВИДИ МОРАЛЬНИХ ЗАОХОЧЕНЬ ПРАЦІВНИКІВ СУДУ

У статті звертається увага на співвідношення змісту моральних заохочень із загально-науковою категорією «мораль». Наводиться визначення поняття «заохочення працівників суду». Аналізується стан нормативно-правового регулювання моральних заохочень працівників суду. Проведено класифікацію на підставі якої виділено дві групи моральних заохочень працівників суду.

Ключові слова: моральні заохочення, працівники суду, моральні заохочення працівників суду, стимулювання праці.

Постановка проблеми. Кожен вид заохочень працівників суду виділяється за кінцевим результатом його застосуванням. Так, стимулюючий вплив на працівника суду можливий не тільки шляхом надання йому якихось матеріальних благ. Цілком реальною є мотивація за рахунок лише психологічних «маніпулювань» свідомістю такого працівника, досягнення якої відбувається крізь систему спеціальних моральних заохочень. Термін «мораль» характеризує психологічну категорію, а саме систему усвідомлень, переконань, вірувань як індивідуальних, притаманних конкретній особі, так і загальних, що характеризують суспільну думку в цілому. Мораль виникає внаслідок оцінки об'єктивної дійсності та формування на основі цього ідеї про належне або правильне та негативне (неправильне). Результатом подібної оцінки є вироблення моральних цінностей, що визначають зміст та вектор моралі в цілому. Моральні цінності є екстрактом оцінки людиною або суспільством навколишнього світу та виникаючих в ньому подій. В своєму масиві вони є індикатором того, яким чином люди відносяться до життя, інших людей, явищ навколишнього світу; як сприймають фактори «добра» та «зла»; яким чином бачать цінність людського життя і таке інше. Тобто, моральні цінності виступають своєрідними психологічними принципами, якими люди керуються в повсякденному житті в цілому, а також у відповідних сферах, та які формуються у площині індивідуальній та одночасно колективній. При цьому, моральні цінності можуть змінюватись, оновлюватись, переорієнтовуватись внаслідок зовнішнього впливу. Прикладом у межах трудової сфери життя людей є моральні заохочення, щодо яких на сьогоднішній день вироблено декілька точок зору.

Стан дослідження проблеми. Особливості моральних заохочень та їх різновиди неодноразово досліджувались в працях теоретиків трудового права, зокрема В.М. Щегорцова, А.М. Стадника, М.Й. Штангерта, Г.М. Бойченко, В.М. Бесчастного, О.В. Горбача, В.В. Головченко, О.Ю. Грицяя, Г.В. Дубова, А.В. Опалева, В.І. Смірнова, С.С. Карінського, М.В. Гудімова, М.В. Гудімов. Водночас, питання застосування моральних заохочень для

стимулювання трудової діяльності працівників суду належним чином не оцінювались у сучасній юридичній науці.

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту, сутності та видів моральних заохочень працівників суду.

Виклад основного матеріалу. Починаючи дослідження із аналізу поняття матеріальних заохочень працівників суду відмітимо, що в загальний зміст моральних заохочень розкривається вченими по-різному. Наприклад, на думку М.Й. Штангерта моральні заохочення – це суто словесне схвалення поведінки відповідного працівника або службовця [2, с. 136]. У розумінні Г.М. Бойченко моральне заохочення працівників варто визначити, як закріплені нормами трудового права засоби морального визнання працівників і трудових колективів за досягнення високих результатів праці. До них науковець відносить всі заохочення, які не пов'язані з виплатою грошей, наданням послуг, продукції, подарунків [3, с. 52].

На противагу вищевказаному існує інша теоретична позиція. Так, С.С. Карінський та М.В. Гудімов, наголошують, що моральне заохочення базується на моральній зацікавленості працівників та службовців у позитивній суспільній оцінці своєї праці. При цьому, М.В. Гудімов підкреслює, що моральне стимулювання є формою спонукання до праці, яке, на відміну від матеріального, не пов'язане безпосередньо з отриманням винагороди за працю. Воно реалізується у формі визнання і схвалення заслуг працівника, виявлення до нього поваги як з боку адміністрації, так і суспільства. Почесний вибір з кола співпрацівників уже саме собою дисциплінує, спонукає посилити вимогливість до себе, змушує по-новому, з позиції кращого працівника ставитися до виконання своїх обов'язків [4, с. 24; 5, с. 115]. В межах наведеної думки моральне заохочення ототожнюється із поняттям морального стимулювання – вид правового стимулювання, який полягає у застосуванні моральних стимулів з метою задоволення моральних потреб та інтересів особи, в результаті чого досягаються бажані результати [5].

Вищевикладені особливості дають можливість вказати, що моральні заохочення працівників суду – це система заходів морально-стимулюючого впливу на працівника, застосовуваних з метою формування в нього правильних внутрішніх переконань про цінність його трудової діяльності та необхідність здійснення останньої максимально правильно та ефективно.

Щодо різновидів моральних заохочень, то в даному випадку, можливості заохотити працівників суду значно більші на відміну від матеріальних стимулів. Разом з цим, моральні заохочення характеризуються вищим ступенем нормативної урегульованості. Так, відповідно до загального законодавства в сфері державної служби, ключовими видами моральних заохочень працівників суду, відповідно до наведеного визначення є оголошення подяки; нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу [6]. Водночас, в статтях загального законодавства про державну службу закріплено базовий перелік моральних заохочень, які доповнюють у підзаконній нормативно-правовій базі.

Наприклад, окремі види моральних заохочень, якими можуть бути нагороджені і працівники суду в тому числі, затверджено Національним агентством України з питань державної служби (далі – НАДС), а саме Наказом «Про встановлення відомчих заохочувальних відзнак Національного

агентства України з питань державної служби» від 23.01.2013 № 7. Даний нормативно-правовий акт затверджує такі заохочувальні відзнаки, як: нагрудний знак Національного агентства України з питань державної служби «За бездоганну працю»; почесну грамоту Національного агентства України з питань державної служби; грамоту Національного агентства України з питань державної служби; подяку Національного агентства України з питань державної служби [7].

Схожим чином регламентуються моральні заохочення Державної судової адміністрації України. Відповідно до Положення про заохочувальні відзнаки Державної судової адміністрації України затвердженого наказом вказаного органу від 12.03.2020 № 118, подяка, грамота, почесна грамота, нагрудних знак «Знак пошани» – це заохочувальні відзнаки ДСА. При цьому, подякою, Грамотою та Почесною грамотою нагороджуються працівники судів, органів та установ системи правосуддя за сумлінну працю, зразкове виконання службових обов'язків та високий професіоналізм. Нагрудним знаком нагороджуються працівники судів, органів та установ системи правосуддя за значні досягнення в праці, виконання особливо важливих доручень, високий професіоналізм, ініціативу та пошук нових підходів під час реалізації завдань, покладених на органи та установи у системі правосуддя. Подякою, Грамотою, Почесною грамотою також можуть бути відзначені інші особи та трудові колективи підприємств, установ та організацій за плідну співпрацю, особистий внесок у діяльність і розвиток органів судової влади, їх матеріально-технічної бази [8].

Моральні заохочення Ради суддів України в цілому відповідають різновидам заохочень ДСА, однак порядок та підстави їх реалізації є дещо іншим. Так, згідно із Рішенням «Про затвердження Положення про нагородження відзнаками Ради суддів України» від 30.11.2007 № 118 загальними та ювілейними відзнаками нагороджуються працівник установ та держпідприємства судової системи України за високий професіоналізм, особистий внесок у розвиток судової влади, багаторічну сумлінну працю, наукову (юридичну), просвітницьку діяльність, активну участь у заходах суддівського самоврядування тощо [9].

Заохочення відзнаками Ради суддів України відбувається на підставі подання зборами суддів відповідних судових установ до Ради суддів України. Вручення відзнак проводиться, як правило, в урочистій обстановці. Перед врученням проголошується рішення Ради суддів України. Відзнаки Ради суддів України вручаються Головою Ради суддів України або за його дорученням іншою особою. Відзнаки Ради суддів України можуть вручатися на засіданні Ради суддів України або за місцем роботи особи, яка нагороджена відзнакою Ради суддів України. Разом з відзнаками «За сумлінну працю», «Знак Пошани» нагородженому вручається посвідчення встановленого зразка, яке підписується Головою Ради суддів України. Відзнаки Ради суддів України можуть передаватися Радою суддів України до судів, установ, та держпідприємств судової системи через відповідних представників, про що складаються акти, або надсилатися поштою. Оформлення відзнак, їх облік, реєстрація, персональний облік осіб, нагороджених відзнаками Ради суддів України, направлення відзнак та копій рішень про нагородження до судів, установ та держпідприємств судової системи, в яких зберігаються трудові книжки осіб, нагороджених відзнаками

Ради суддів України, покладається на відповідний структурний підрозділ Державної судової адміністрації України. Відмітка про нагородження відзнаками Ради суддів України заноситься до трудової книжки, а копія рішення Ради суддів України про нагородження - до особової справи нагородженої особи [9].

Аналізуючи різні види моральних заохочень працівників суду важливо звернути увагу на правила трудового розпорядку окремих судових установ в положеннях яких часто визначаються особливі, не закріплені на підзаконному рівні в сфері державної служби та діяльності органів суддівського самоврядування заохочення.

До прикладу наведемо Правила внутрішнього трудового розпорядку господарського суду Хмельницької області затвердженого загальними зборами трудового колективу від 03.03.2018. Відповідно до цих Правил за зразкове виконання трудових обов'язків, тривалу і бездоганну роботу, новаторство у праці, сумлінне ставлення до роботи та інші вагомі досягнення у роботі до працівників апарату суду може бути застосовуватись такі види заохочень: 1) оголошення подяки керівника апарату суду; 2) внесення в установленому порядку подання про нагородження відзнаками Ради суддів України, Державної судової адміністрації України, відзнаками інших державних та громадських органів, а також державними нагородами України [10].

Також відмінний приклад моральних заохочень закріплено у Правилах внутрішнього трудового розпорядку Токмацького районного суду Запорізької області затверджений від 05.03.2018 де вказано, що за сумлінне виконання посадових обов'язків, ініціативу, тривалу і бездоганну роботу, значні трудові досягнення до працівників апарату суду застосовують такі заохочення: оголошення подяки; нагородження Почесною грамотою [11].

Наступним чином регламентовано моральні заохочення в Правилах внутрішнього трудового розпорядку Семенівського районного суду Полтавської області: «За бездоганну, наполегливу працю, якісне і сумлінне виконання посадових обов'язків та інші досягнення у роботі до працівників суду застосовуються такі види заохочень: встановлення премій; оголошення подяки; нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного орган – дострокове присвоєння рангу в порядку, визначеному законодавством; представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовою нагородою (вітальний лист, подяка, почесна грамота); представлення до відзначення державними нагородами. Заохочення застосовуються головою (суду, керівником (апарату суду та оголошуються відповідним наказом. Наказ про застосування заохочення може бути доведений до відома всіх працівників суду шляхом урочистого оголошення. Заохочення заносяться до трудових книжок працівників У відповідності з правилами їх ведення. За особливі трудові заслуги працівники суду представляються до нагородження орденами, медалями, почесними грамотами, нагрудними значками і до присвоєння почесних звань і звання кращого працівника за даною професією» [12].

Висновки. Отже, проаналізувавши законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують порядок здійснення заохочень працівників суду варто відмітити їх наступні особливості:

по-перше, на відміну від матеріальних заохочень, які мають статичну нормативну основу та чіткий порядок застосування, заохочення моральні регламентовано великим колом різних юридичних документів, в яких перелік цих заохочень інколи відрізняється;

по-друге, в жодному нормативному акті як законодавчого, так і підзаконного рівня не визначено різницю між моральними заохоченнями та інтенсивністю їх впливу на свідомість відповідного працівника; окрім того, велика кількість даних заохочень дублюються та в цілому мають ідентичну сутність.

Разом з цим, підсумовуючи проведений науковий аналіз, ми дійшли висновку, що моральні заохочення працівників суду логічну класифікувати за двома факторами:

1) за суб'єктом здійснення: моральні заохочення загальнодержавних відомств в галузі державної служби; моральні заохочення органів суддівського самоврядування; локальні моральні заохочення відповідних судових органів;

2) за формою: моральні заохочення у вигляді грамот, подяк, відзнак; моральні заохочення у вигляді нагрудних знаків та інших цінних відзнак.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чайка Г.Л. Культура спілкування менеджера: навчальний посібник / Г.Л. Чайка // К.: Знання, 2005. 442 с.

2. Штангерт М.Й. Філософські проблеми правового виховання молоді (на прикладі закладів освіти МВС України): дисертація / М.Й. Штангерт // Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2006. 240 с.

3. Бойченко Г.М. Особливості правового регулювання пільгового забезпечення працівників в умовах ринкової економіки: дисертація / Г.М. Бойченко // Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2009. 199 с.

4. Гудимов Н. В. Материальное стимулирование социалистической дисциплины труда : [учеб. пособ.] / Гудимов Н. В. Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 1981. 88 с.

5. Луценко І.М. Правові стимули: теоретико-правові засади та механізми реалізації: дисертація / І.М. Луценко // Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2009. 227 с.

6. Про державну службу: закон від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. ст. 43.

7. Про встановлення відомчих заохочувальних відзнак Національного агентства України з питань державної служби: наказ, положення, опис від 23.01.2013 № 7 // Офіційний вісник України. 2013. № 16. ст.31.

8. Про встановлення заохочувальних відзнак Державної судової адміністрації України: наказ від 12.03.2020 № 118 // Офіційний веб-портал Державної судової адміністрації України. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/N_118_20.pdf.

9. Положення про нагородження відзнаками Ради суддів України: рішення від 30.11.2007 № 118 // Офіційний веб-портал Ради суддів України. URL: <http://www.rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-47-vid-09062016-p-49d46df714.pdf>.

10. Правила внутрішнього трудового розпорядку господарського суду Хмельницької області: протокол від 03.03.2018 // Офіційний веб-портал Господарського суду Хмельницької області. URL: https://km.arbitr.gov.ua/sud5025/work_court/pravula.

11. Правила внутрішнього трудового розпорядку Токмацького районного суду Запорізької області: протокол від 05.03.2018 // Офіційний веб-портал Токмацького районного суду Запорізької області. URL: <https://tm.zp.court.gov.ua/sud0824/dock4/>.

12. Правила внутрішнього трудового розпорядку Семенівського районного суду Полтавської області: протокол від 19.09.2016 № 3 // Офіційний веб-портал Семенівського районного суду Полтавської області. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/file/sud%20547%20Semenivka/trud.pdf>.

V. Demydov

CONTENT, ESSENCE AND TYPES OF MORAL INCENTIVES FOR COURT EMPLOYEES

The article draws attention to the ratio of the content of moral incentives with the general scientific category of «morality». The definition of «encouragement of court employees» is given. The state of normative-legal regulation of moral incentives of court employees is analyzed. The classification on the basis of which two groups of moral incentives of court employees are allocated is carried out.

Keywords: *moral incentives, court employees, moral incentives for court employees, labor incentives.*